

RANKING RPO 2015

Rzecznik Praw Obywatelskich przygotował ranking problemów, które stanowią największe zagrożenie z punktu widzenia przestrzegania praw człowieka i obywatela w naszym kraju. Wskazał też listę spraw, w których odnotowano wyraźny postęp bądź zapowiedziano pozytywne zmiany.

1. **Brak efektywnych regulacji prawnych i działań administracji w sytuacji skrajnej biedy, wykluczenia społecznego; brak skoordynowanych działań na rzecz przeciwdziałania bezdomności** (wiąże się to m.in. z przeszkodami w tworzeniu zasobów lokali komunalnych i socjalnych w gminach oraz programów wyprowadzania z bezdomności, istotnym problemem jest również wykonywanie tzw. eksmisji „na bruk” w przypadku funkcjonariuszy służb mundurowych);
2. **Niski poziom systemu stanowienia prawa** (słaba jakość ustaw; brak społecznej a nie tylko prawnej oceny skutków regulacji; przeprowadzanie fasadowych konsultacji społecznych, lub ich pomijanie; skomplikowanie i nieprzejrzystość systemu prawa podatkowego; brak jednolitych standardów publikowania orzeczeń sądowych; zaległości w wykonywaniu wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz w ratyfikowaniu umów międzynarodowych istotnych dla ochrony praw jednostki, niewykonywanie wyroków Trybunału Konstytucyjnego m.in. dotyczących stosowania środków operacyjnych przez Policję i inne służby);
3. **Brak efektywnych mechanizmów ścigania sprawców przestępstw motywowanych nienawiścią** (bardzo niepokojący jest wzrost liczby przypadków tzw. mowy nienawiści, w szczególności w Internecie oraz brak skutecznych środków wykrywania sprawców tego rodzaju przestępstw; niepokój RPO budzą też przypadki dyskryminacji ze względu na orientację seksualną oraz akty agresji na tle rasistowskim; ponadto, w obliczu narastającego kryzysu migracyjnego niezbędne jest podjęcie wszechstronnych działań mających na celu stworzenie tzw. Kultury Przyjęcia);
4. **Utrzymują się problemy związane z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości** (przewlekłość postępowań sądowych; skazywanie i przetrzymywanie w więzieniach osób niepełnosprawnych intelektualnie; więzienia niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami; nadużywanie przepisów pozwalających na zastosowanie środków zabezpieczających w postaci umieszczenia podejrzanego w zakładzie psychiatrycznym; brak dostatecznej pomocy materialnej dla ofiar przestępstw; niedostateczne wykorzystywanie mediacji; brak ustawy o biegłych sądowych; nieskuteczne ściganie przez prokuraturę przypadków niezgodnego z prawem działania funkcjonariuszy policji i bezzasadne umarzanie postępowań przygotowawczych (np. w sprawach dotyczących pobicia, czy też niewłaściwego stosowania środków przymusu bezpośredniego);
5. **Konieczność podjęcia przez państwo działań ochronnych wobec osób wykonujących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych oraz w ramach samozatrudnienia** (chodzi m.in. o przyznanie zatrudnionym w ten sposób osobom niektórych uprawnień pracowniczych; zagwarantowanie efektywniejszego działania Państwowej Inspekcji Pracy; w perspektywie długofalowej uelastycznienie Kodeksu pracy i dostosowanie jego przepisów do aktualnych uwarunkowań społecznych i gospodarczych);

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

6. **Zbyt niska efektywność środków ochrony przed dyskryminacją i przemocą w rodzinie oraz brak systemowych rozwiązań w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych i ich opiekunów** (brak mechanizmów prawnych gwarantujących jednakową dla wszystkich i skuteczną ochronę przed dyskryminacją; brak spójnej polityki państwa w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy ze względu na płeć; konieczność zwrócenia uwagi na problem przemocy ze względu na wiek i niepełnosprawność; konieczne jest przyjęcie kompleksowej regulacji dotyczącej pomocy i wsparcia osób zajmujących się opieką nad niepełnosprawnymi dziećmi i innymi członkami rodziny);
7. **Zaniechania organów państwa w zakresie zagrożeń wynikających z braku dostatecznej ochrony prywatności i danych osobowych, zwłaszcza w sferze komunikacji elektronicznej** (brak oceny skutków regulacji pod kątem ich wpływu na prywatność osób; nasilone monitorowanie aktywności jednostek i transmisji danych w Internecie; brak regulacji prawnej monitoringu wizyjnego; rozrastające się bazy danych genetycznych bez podstawy prawnej; potrzebne jest zagwarantowanie efektywnej ochrony praw tzw. sygnalistów przed odwetem współpracowników, w szczególności w środowisku służb mundurowych);
8. **Brak skutecznych rozwiązań prawnych w odniesieniu do problemów związanych z reprivatyzacją i zwrotem nieruchomości wywłaszczonych na cele publiczne, które do dziś nie zostały zagospodarowane** (potrzeba odpowiedniego zabezpieczenia praw byłych właścicieli, jak i obecnych użytkowników a także samorządów, chodzi m.in. o zachowanie dostępności miejsc użytku publicznego m.in. szkół, szpitali czy parków miejskich);
9. **Nie maleją trudności w dostępie do świadczeń opieki zdrowotnej finansowej ze środków publicznych, system jest wciąż nieefektywny i mało przyjazny pacjentom** (problemy z dostępem do lekarzy specjalistów; potrzeba przyjęcia i wdrożenia Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2016-2020; brak efektywnego mechanizmu zagwarantowania dostępu do świadczeń medycznych, w przypadku powołania się przez lekarza na tzw. „klauzulę sumienia”, niedostateczna regulacja kwestii bioetycznych m.in. wątpliwości konstytucyjne związane z ustawą o leczeniu niepłodności; brak ustawy i przyjaznych procedur korekty płci);
10. **Brak skutecznych mechanizmów prawnych i działań państwa chroniących osoby starsze czy nieporadne przed nieuczciwymi praktykami handlowymi przedsiębiorstw, banków i tzw. parabanków** (wzrasta liczba osób, które czują się oszukane przez akwizytorów podczas prezentacji lub przy sprzedaży bezpośredniej; brak łatwo dostępnych list ostrzeżeń publicznych przed takimi działaniami);

Powyższe problemy oczywiście nie wyczerpują listy zagrożeń. Nie można też bezwzględnie stwierdzić, który z nich jest bardziej pilny do rozwiązania. Jest to wybór wynikający z analizy tysięcy skarg napływających do Biura RPO oraz oceny zmian w naszym kraju z punktu widzenia misji Rzecznika. Wiele z tych problemów jest sygnalizowanych już od lat, podejmowane są też odpowiednie, mieszczące się w kompetencjach Rzecznika, działania. Jednak istotne efekty w dłuższym czasie może przynieść tylko właściwa polityka państwa, aktywność samorządów i determinacja społeczeństwa obywatelskiego. Dlatego jest tworzony i podawany do wiadomości publicznej ranking, jako lista wyzwań, przed którymi dzisiaj stoimy.

RPO stara się dostrzegać każdy wysiłek, działanie czy deklarację prowadzącą do rozwiązywania najważniejszych problemów obywateli. Dlatego w tym roku wskazuje na następujące zdarzenia i obszary, gdzie widoczne są pozytywne zmiany bądź czynione są kroki w dobrym kierunku.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

1. **Uchwalenie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej** (ustawa wchodząca w życie od 1 stycznia 2016 r. zagwarantuje określonym grupom społecznym min. osobom starszym, czy ubogim możliwość otrzymania pomocy prawnej świadczonej przez adwokatów i radców prawnych, w ten sposób będzie można uzyskać m.in. poradę prawną, czy pomoc w napisaniu pisma procesowego);
2. **Rozbudowanie polityki senioralnej i międzypokoleniowej** (uruchomienie programu Senior-WIGOR, którego celem jest stworzenie centrów wspierających osoby starsze; istnieje również wiele lokalnych programów aktywizujących seniorów oraz rozbudowana sieć Uniwersytetów Trzeciego Wieku);
3. **Nowelizacja ustawy o stowarzyszeniach** (wprowadzone zmiany przyczynią się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, dzięki nim wystarczy 7 (a nie, jak dotąd - 15) osób do założenia stowarzyszenia, sąd rejestrowy ma będzie miał siedem dni na rozpoznanie wniosku o rejestrację stowarzyszenia, a statutu nie będzie musiał opiniować starosta lub prezydent miasta);
4. **Rozwój polityki prorodzinnej państwa** (liczne inicjatywy władz lokalnych w tym obszarze; uruchomienie pierwszych programów wspierania tzw. budownictwa na wynajem);
5. **Nowelizacja ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych**, (gminy będą mogły uzyskać dofinansowanie ze strony państwa na wykup tzw. byłych mieszkań zakładowych, sprzedanych przed 2001 r. podmiotom prywatnym, przejęcie takich mieszkań do zasobu mieszkaniowego gminy zapewni najemcom m.in. stabilizację prawa najmu i przejrzyste zasady ustalania wysokości czynszu).
6. **Wejście w życie ustawy o petycjach** (petycje ze względu na swój przedmiot, którym może być m.in. działalność władzy publicznej mogą stać się użytecznym instrumentem umożliwiającym dialog pomiędzy obywatelami a władzą publiczną oraz realizację postulatów wyrażanych zarówno na poziomie lokalnym, jak i centralnym).
7. **Przyjęcie nowego Prawa o zgromadzeniach** (dotychczas obowiązujące przepisy nie zapewniały efektywnej procedury odwoławczej od decyzji o zakazie zgromadzenia. Zgodnie z nową ustawą, organ gminy może wydać taką decyzję najpóźniej na 96 godzin przed planowaną datą zgromadzenia, jeżeli jego cel łamie zapisy ustawy lub narusza przepisy karne. Od tej decyzji organizator będzie mógł się odwołać do sądu okręgowego w terminie 24 godzin od doręczenia decyzji. Decyzję sądu okręgowego, podjętą w ciągu kolejnych 24 godzin, będzie można zaskarżyć do sądu apelacyjnego. Wprowadzenie ścisłych terminów wniesienia odwołania i rozpatrzenia przez sądy stanowi gwarancję otrzymania rozstrzygnięcia przed datą planowanego zgromadzenia).
8. **Wejście w życie ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka** (kompleksowa regulacja określająca zasady, warunki i zakres stosowania środków ochrony i pomocy kierowanej do pokrzywdzonego i świadka oraz osób im najbliższych w sytuacji toczącego się lub zakończonego postępowania karnego (postępowania karnego skarbowego), jeśli istnieje zagrożenie dla ich życia lub zdrowia).
9. **Ułatwienie mediacji** (przyjęcie ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (od 1 stycznia 2016 r. zaczną obowiązywać przepisy ustawy dotyczącej wspierania

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

polubownych metod rozwiązywania sporów. Zakładają one upowszechnienie wykorzystywania mediacji i arbitrażu w sprawach cywilnych. Przyjęte zmiany mają na celu skrócenie i usprawnienie procesów sądowych oraz obniżenie kosztów sporów, zarówno po stronie obywateli jak i państwa. Szersze wykorzystanie mediacji umożliwi stronom sporu zakończenie konfliktu w tańszy, szybszy i mniej sformalizowany sposób niż na drodze sądowej).

10. **Utworzenie instytucji Rzecznika Finansowego**, który ma pomagać konsumentom w ochronie związanej z działalnością podmiotów rynku finansowego (11 października 2015 r. weszła w życie ustawa o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym).